

BIANCA SELEJAN-GUȚAN

DREPT CONSTITUȚIONAL ȘI INSTITUȚII POLITICE

VOLUMUL 1

ediția a 4-a, revăzută și adăugită

cu colaborarea lui MANUEL GUȚAN

Editura
Hamangiu
2020

CUPRINS

CAPITOLUL 1. INTRODUCERE ÎN DREPTUL

CONSTITUȚIONAL	1
§1. Noțiuni introductive despre stat și drept	1
§2. Dreptul constituțional – ramură principală a dreptului public	4
§3. Particularitățile raporturilor și normelor de drept constituțional	7
3.1. Raporturile de drept constituțional	7
3.2. Normele de drept constituțional	9
§4. Izvoarele dreptului constituțional	11
§5. Locul dreptului constituțional în sistemul dreptului	15
<i>Bibliografie</i>	17

CAPITOLUL 2. TEORIA CONSTITUȚIEI

§1. Apariția și evoluția noțiunii de constituție	18
§2. Constituția cutumiară și constituțiile scrise	21
§3. Definiția constituției	23
§4. Adoptarea și modificarea constituțiilor	25
4.1. Adoptarea constituției	25
4.2. Modificarea constituției	28
4.2.1. Clasificarea constituțiilor după modul de modificare	28
4.2.2. Revizuirea Constituției României	29
§5. Constituție și constituționalism	32
§6. Conținutul normativ al constituției. Blocul constituționalității	34
§7. Supremația constituției	38
§8. Raportul dintre dreptul constituțional intern și dreptul Uniunii Europene	40
<i>Bibliografie</i>	49

CAPITOLUL 3. ELEMENTE DE ISTORIE CONSTITUȚIONALĂ ÎN ROMÂNIA MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

§1. Introducere	53
§2. De la tradițional la modern: evoluția statalității românești din secolul al XIV-lea până la începutul secolului al XIX-lea	60
§3. Epoca regulamentară (1831-1858)	66

§4. Momentul revoluționar de la 1848 _____	71
§5. Adunările ad-hoc de la 1857 _____	74
§6. Convenția de la Paris și domnia lui Cuza (1858-1866) _____	79
§7. Perioada monarhiei constituționale parlamentare (1866-1938) _____	86
7.1. Constituția de la 1/13 iulie 1866 _____	86
7.2. Constituția din 29 martie 1923 _____	96
§8. Epoca dictaturilor de dreapta (1938-1944) _____	100
§9. Constituțiile comuniste (1948, 1952, 1965) _____	104
§10. Renașterea constituționalismului liberal-democratic după Revoluția din 1989 _____	110
10.1. Momentul revoluționar din decembrie 1989 și impactul său constituțional _____	110
10.2. Procesul de edictare a Constituției din 1991 _____	112
<i>Bibliografie</i> _____	116
CAPITOLUL 4. JUSTIȚIA CONSTITUȚIONALĂ _____	119
§1. Noțiunea de justiție constituțională. Noțiunea de control al constituționalității legilor _____	119
§2. Tipologia formelor de control al constituționalității legilor _____	121
§3. Modele contemporane de control al constituționalității legilor _____	124
3.1. Modelul american al controlului constituționalității legilor _____	124
3.1.1. Caracteristicile modelului american _____	125
3.2. Modelul european de control al constituționalității legilor _____	127
3.2.1. Bazele teoretice _____	127
3.2.2. Caracteristicile modelului european de control al constituționalității legilor _____	128
3.2.3. Dezvoltarea și receptarea modelului european _____	130
§4. Justiția constituțională în România _____	132
4.1. Istoric (1866-1945) _____	132
4.2. Curtea Constituțională a României _____	136
4.2.1. Natura juridică și funcțiile Curții Constituționale _____	136
4.2.2. Organizarea Curții Constituționale _____	137
4.2.3. Atribuțiile Curții Constituționale a României _____	138
4.2.4. Procedura în fața Curții Constituționale _____	143
4.2.5. Actele Curții Constituționale _____	158

§5. Constituționalizarea dreptului – principala consecință a controlului de constituționalitate _____	160
<i>Bibliografie</i> _____	165
CAPITOLUL 5. TEORIA GENERALĂ A STATULUI _____	169
§1. Definiția statului _____	169
§2. Teorii despre stat _____	171
2.1. Teoria statului ca putere politică organizată _____	171
2.2. Teoria normativistă _____	171
2.3. Teoria statului-națiune _____	172
2.4. Teoria instituțională _____	172
§3. Elementele statului _____	173
3.1. Teritoriul _____	173
3.1.1. Definiția și elementele teritoriului _____	173
3.1.2. Caracteristicile teritoriului României _____	176
3.1.3. Organizarea administrativ-teritorială a României _____	177
3.2. Populația – element al statului _____	177
3.3. Suveranitatea – element al statului _____	178
§4. Societatea civilă și statul _____	179
§5. Funcțiile statului _____	180
<i>Bibliografie</i> _____	182
CAPITOLUL 6. FORMA DE STAT: STRUCTURA DE STAT ȘI FORMA DE GUVERNĂMÂNT _____	183
§1. Structura de stat _____	183
1.1. Statul unitar _____	183
1.2. Statul federal _____	184
1.3. Asociațiile de state _____	185
§2. Forma de guvernământ _____	187
2.1. Monarhia _____	188
2.2. Republica _____	188
<i>Bibliografie</i> _____	190
CAPITOLUL 7. CETĂȚENIA ROMÂNĂ _____	191
§1. Noțiunea și natura juridică a cetățeniei _____	191
§2. Principiile care stau la baza reglementării cetățeniei române _____	193

§3. Drepturile și îndatoririle specifice condiției de cetățean al României _____	193
3.1. Drepturile care aparțin exclusiv cetățenilor români _____	193
3.2. Obligațiile specifice condiției de cetățean al României _____	194
§4. Dobândirea cetățeniei române _____	194
4.1. Modurile de dobândire de drept a cetățeniei _____	195
4.1.1. Dobândirea cetățeniei române prin naștere _____	196
4.1.2. Dobândirea cetățeniei române prin adopție _____	196
4.1.3. Dobândirea cetățeniei române de către copilul găsit pe teritoriul României, născut din părinți necunoscuți _____	198
4.2. Modurile de dobândire a cetățeniei române prin act juridic _____	198
4.2.1. Dobândirea cetățeniei române prin acordare la cerere _____	199
4.2.2. Dobândirea cetățeniei române ca efect al schimbării cetățeniei părinților _____	201
4.2.3. Dobândirea cetățeniei române prin repatriere _____	201
4.2.4. Procedura acordării cetățeniei. Autoritatea Națională pentru Cetățenie _____	202
§5. Pierderea cetățeniei române _____	205
5.1. Moduri de pierdere de drept a cetățeniei române _____	206
5.1.1. Pierderea cetățeniei române prin adopția de către un cetățean străin _____	206
5.1.2. Pierderea cetățeniei române prin stabilirea filiației copilului găsit _____	206
5.1.3. Pierderea cetățeniei române de către minor în cazul schimbării cetățeniei părinților _____	206
5.2. Moduri de pierdere a cetățeniei române prin act juridic _____	207
5.2.1. Retragerea cetățeniei române _____	207
5.2.2. Renunțarea la cetățenia română _____	209
§6. Dovada cetățeniei române _____	210
§7. Cetățenia de onoare _____	210
§8. Convenția Europeană asupra Cetățeniei _____	210
§9. Cetățenia europeană _____	213
<i>Bibliografie</i> _____	214

CAPITOLUL 8. DREPTURILE, LIBERTĂȚILE ȘI ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE	216
§1. Drepturile și libertățile fundamentale	216
1.1. Noțiunea drepturilor și libertăților fundamentale	216
1.2. Natura juridică a drepturilor și libertăților fundamentale	218
1.3. Clasificarea drepturilor și libertăților fundamentale	219
1.3.1. Trei generații de drepturi fundamentale	219
1.3.2. Drepturi individuale și drepturi colective	221
1.3.3. Drepturi substanțiale și drepturi-garanții	222
1.3.4. Clasificarea drepturilor fundamentale după criteriul conținutului	222
1.4. Principii ale reglementării constituționale a drepturilor și libertăților fundamentale în România	223
1.4.1. Principiul universalității	223
1.4.2. Principiul neretroactivității legilor	224
1.4.3. Principiul egalității	224
1.4.4. Principiul protecției cetățenilor români	226
1.4.5. Principiul protecției cetățenilor străini și apatrizilor	227
1.4.6. Principiul interzicerii expulzării sau extrădării propriilor cetățeni	228
1.4.7. Principiul priorității dreptului internațional în materia drepturilor fundamentale	231
1.4.8. Accesul liber la justiție	233
1.4.9. Caracterul de excepție al restrângerii exercițiului unor drepturi sau libertăți	235
1.4.10. Recunoașterea dreptului la identitate al persoanelor aparținând minorităților naționale	238
1.5. Principalele drepturi și libertăți garantate de Constituția României	240
1.5.1. Inviolabilitățile	240
1.5.1.1. Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică	240
1.5.1.2. Libertatea individuală	243
1.5.1.3. Dreptul la apărare	246
1.5.1.4. Dreptul la liberă circulație	247
1.5.1.5. Dreptul la respectul vieții intime, familiale și private	248

1.5.1.6. Inviolabilitatea domiciliului _____	253
1.5.1.7. Secretul corespondenței _____	255
1.5.2. Drepturi și libertăți social-politice _____	255
1.5.2.1. Libertatea conștiinței _____	255
1.5.2.2. Libertatea de exprimare _____	261
1.5.2.3. Dreptul la informație _____	263
1.5.2.4. Libertatea întrunirilor _____	264
1.5.2.5. Dreptul de asociere _____	265
1.5.3. Drepturi social-economice și culturale _____	267
1.5.3.1. Dreptul la învățătură _____	267
1.5.3.2. Accesul la cultură _____	269
1.5.3.3. Dreptul la ocrotirea sănătății _____	270
1.5.3.4. Dreptul la muncă și la protecția socială a muncii. Interzicerea muncii forțate. Dreptul la grevă _____	271
1.5.3.5. Dreptul de proprietate. Dreptul la moștenire _____	275
1.5.3.6. Alte drepturi social-economice _____	280
1.5.4. Drepturile-garanții _____	284
1.5.4.1. Dreptul de petiționare _____	284
1.5.4.2. Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică _____	285
1.6. Garanțiile constituționale ale drepturilor și libertăților fundamentale _____	286
1.6.1. Garanții de fond _____	286
1.6.2. Garanții instituționale _____	286
1.6.2.1. Justiția constituțională _____	286
1.6.2.2. Garanțiile asigurate de autoritatea judecătorească _____	289
1.6.2.3. Avocatul Poporului _____	290
§2. Îndatoririle fundamentale ale cetățenilor _____	297
2.1. Îndatorirea de fidelitate față de țară _____	297
2.2. Îndatorirea de apărare a țării _____	298
2.3. Îndatorirea de a contribui la cheltuielile publice _____	298
2.4. Îndatorirea de exercitare cu bună-credință a drepturilor și libertăților _____	299
<i>Bibliografie</i> _____	301

CAPITOLUL 5.

TEORIA GENERALĂ A STATULUI

§1. Definiția statului

220. Renumitul profesor francez de drept constituțional **Georges Burdeau** scria, într-una din lucrările sale dedicate **statului**: *„Nimeni, niciodată, n-a văzut Statul. Totuși, cine i-ar putea nega realitatea, existența? Locul pe care îl ocupă în viața noastră cotidiană este atât de important, încât nu ar putea fi retras fără a compromite posibilitățile noastre de viață. Noi îi împrumutăm toate pasiunile umane: el este generos sau zgârcit, ingenios sau stupid, crud sau îngăduitor, discret sau invadator. Și, pentru că îl considerăm subiect al acelor mișcări ale inteligenței sau sufletului care sunt proprii omului, ne îndreptăm spre el cu sentimente pe care, de obicei, ni le inspiră persoanele umane: încrederea sau teama, admirația sau disprețul, deseori ura, dar uneori și un respect timorat sau o adorație atavică și inconștientă a forței se amestecă cu nevoia pe care o avem de a crede că destinul nostru nu este abandonat hazardului. Ni se întâmplă uneori să blestemăm acest stat, dar simțim că, la bine și la rău, suntem legați tot mai mult de el”* (Burdeau, 2009, p. 9).

221. Statul a fost și este un subiect de dezbatere ce a preocupat filosofii și gânditorii dreptului încă din epoca antică. În timpurile moderne, studiul statului a presupus întotdeauna o dimensiune multidisciplinară: politică, juridică, teologică, filosofică, sociologică. Din orice perspectivă ar fi tratat, statul nu poate fi disociat de conceptele de *drept, putere, societate*. Alături de aceste concepte, putem spune, alături de un cunoscut autor francez, că *„Statul se trăiește în fiecare zi”* (Chevallier, 1999, p. 1). De aceea, o definiție unică și imuabilă dată conceptului de stat nu este posibilă. Există câteva tipuri de definiții ale statului, în funcție de perspectiva din care este privit.

222. Dacă pornim de la originea etimologică a cuvântului, trebuie să precizăm că aceasta se găsește în cuvântul latin *status*, care semnifică *„stare”, „situație”* a unui lucru sau a unei persoane. În Evul Mediu, cuvântul a dobândit o altă semnificație: la început condiția socială și politică a persoanei, *„starea”* acesteia, iar mai târziu termenul desemna adunările

reprezentanților diferitelor pături sociale („Stările provinciale”, „Stările generale”). Niccolo Machiavelli, în lucrarea *Principele* (1515), a folosit pentru prima oară termenul de „stat”, la singular, în sens de entitate politică. Un alt cărturar al secolului al XVI-lea, Jean Bodin, a preluat cuvântul cu acest sens, care a devenit sensul modern al termenului de „stat”.

Concepțiile despre stat au cunoscut poate cea mai tumultuoasă evoluție istorică în gândirea politico-juridică. Analiza acestei evoluții nu face obiectul cursului de față. Trebuie precizat însă că, pentru sfera de interes a dreptului constituțional, au în primul rând relevanță concepțiile juridice și politico-juridice.

223. Profesorul C. Dissescu considera, în cursul său de drept public român, statul ca fiind **reuniunea mai multor oameni, formând o persoană organică și morală, pe un teritoriu dat, în forma guvernanților și guvernaților** sau, mai pe scurt, ca **persoana politică a națiunii**.

Amintim aici și definiția celebrului sociolog din perioada antebelică Max Weber, pentru care statul este **o întreprindere politică cu caracter instituțional a cărei conducere administrativă revendică cu succes, în aplicarea legilor, monopolul violenței fizice legitime**.

În doctrina contemporană, în sens restrâns, tehnic-juridic, conceptul de stat desemnează **forma organizată a puterii politice** (Muraru & Tănăsescu, 2005, vol. II, p. 42).

Într-o altă definiție se subliniază caracterul instituțional al statului, cuprinzându-se elementele și funcțiile acestuia: **o instituție având ca suport o grupare de oameni așezată pe un spațiu delimitat, capabilă de a-și determina singură propria competență și organizată în vederea exercitării unor activități care pot fi grupate în funcțiile: legislativă, executivă și jurisdicțională** (Drăganu, 1998, p. 116).

Profesorul francez Georges Burdeau, la rândul lui, definește statul ca fiind **puterea exercitată în formă juridică**.

Într-o definiție de dicționar, statul apare ca **organizație politică și juridică a națiunii pe care o personifică** (Avril & Gicquel, 1998, p. 55).

În dreptul constituțional, statul este văzut ca o formă organizată și juridicizată a puterii, ca o entitate juridică „distinctă, stabilă și permanentă”, ca un „producător de drept” (Georges Burdeau), deci ca un factor integrativ și ordonator, prin drept, al societății. Așadar, din perspectiva

dreptului constituțional, putem defini statul ca fiind **puterea politică organizată într-un anumit teritoriu, exercitată asupra unei comunități de persoane, distinct de persoana guvernanților și având capacitatea de a-și determina propria competență (suveranitatea internă și externă).**

În această concepție, statul apare ca rezultat al procesului de instituționalizare a puterii, adică al trecerii de la suprapunerea puterii cu persoana guvernanților, la distincția stat-guvernauți.

224. Conceptul de stat are și o semnificație proprie **dreptului internațional public**. Astfel, statul apare ca subiect de drept internațional și este definit ca sumă a trei elemente: un teritoriu determinat, o populație stabilă și capacitatea de a încheia relații cu alte state sau suveranitatea externă.

§2. Teorii despre stat

2.1. Teoria statului ca putere politică organizată

225. La începutul secolului al XX-lea, **Léon Duguit** definea statul ca pe un rezultat al diferențierii dintre guvernauți și guvernați, aceasta fiind caracteristica sa principală. În această concepție, statul reprezintă o ordine socială absolut necesară pentru exercitarea puterii într-o societate dată. Statul este, așadar, un răspuns necesar nevoii de solidaritate socială și, în același timp, o expresie a ordinii sociale absolut necesare. În doctrina contemporană, statul este definit ca o putere socială exercitată în forme juridice prestabilite, având ca titular o entitate distinctă, căreia îi sunt atribuite actele juridice emise în exercitarea acestei puteri.

2.2. Teoria normativistă

226. Pentru **Hans Kelsen**, statul nu este decât o altă denumire dată ordinii juridice. Astfel, statul este personificarea ordinii juridice și produsul determinărilor acesteia. În această concepție, statul apare ca o entitate juridică guvernată de normele și condițiile impuse prin drept. Normativismul recunoaște personalitatea juridică a statului, însă îi neagă realitatea în dreptul pozitiv: personalitatea juridică a statului rămâne o creație a gândirii juridice, pentru a oferi un cadru de manifestare dreptului.

2.3. Teoria statului-națiune

227. Am văzut că statul a fost definit și ca organizație politică și juridică a națiunii, pe care o personifică. Statul este, așadar, privit ca expresie a puterii colective a națiunii. Ce este însă națiunea, în această concepție?

Conceptul de **națiune** trimite la ideea apartenenței la o anumită comunitate umană, în dimensiunea sa materială și spirituală. Termenul de „națiune” se întâlnește încă din secolul al XVII-lea (1694) în Dicționarul Academiei franceze, unde este definit ca „toți locuitorii aceluiași stat, ai aceleiași țări, care trăiesc sub aceleași legi și folosesc aceeași limbă”. Revoluția franceză de la 1789 va aduce însă națiunea în prim-planul concepțiilor despre stat și putere. Națiunea apare ca titularul suveranității, transcendente concepțiile de „cetățean”, „popor” și chiar „stat”, de care rămâne însă indisolubil legată. Din punctul de vedere al teoriei statului-națiune, statul este „proiecția instituțională a Națiunii”, care îi conferă acesteia durată, organizare, putere (Chevallier, 1999, p. 23). Națiunea și statul nu apar ca subiecte juridice distincte, ci se intercondiționează reciproc.

În concepția doctrinei germane a secolului al XIX-lea, reprezentată de Jellinek și Gierke, Națiunea este absorbită de Stat, în timp ce școala franceză de drept public a aceleiași perioade susține o teză contrară: statul și națiunea constituie două „fețe” ale aceleiași persoane: „drepturile și puterile deținute de stat sunt, de fapt, cele ale Națiunii, iar Națiunea, pe de altă parte, nu are personalitate decât prin intermediul statului”.

Această teorie a evoluat înspre afirmarea identității și conștiinței naționale în statele moderne și contemporane, afirmare cu caracter integrativ, și nu exclusiv. Este suficient să privim modelul creat de Uniunea Europeană, ca să constatăm posibilitatea menținerii unui echilibru între identitatea națională și necesitatea integrării într-o comunitate internațională animată de scopuri comune.

2.4. Teoria instituțională

228. În această concepție, statul apare ca formă instituționalizată a **puterii politice**. Această instituționalizare nu se poate face însă decât prin intermediul dreptului. Maurice Hauriou a subliniat relația indisolubilă între stat și drept: statul ca instituție nu poate exista în afara dreptului.

Hauriou mai arată că instituționalizarea puterii apare ca rezultat al unei evoluții sociale destul de lente, care cuprinde conștientizarea de către colectivitate a necesității unor organe care să realizeze scopurile puterii. Doar atunci când există această conștientizare, acest „asentiment”, putem vorbi de o instituție statală stabilă, durabilă. Statul ia naștere, astfel, din manifestarea voinței colective.

În această ordine de idei, Georges Burdeau arăta că „o instituție este o întreprindere aflată în serviciul unei idei și organizată în așa fel încât ideea, odată încorporată în instituție, poate să dispună de o putere și de o durată superioare celor ale indivizilor prin care acționează”.

Statul este, așadar, o **instituție**, o entitate abstractă, diferită și superioară elementelor care o compun, subordonată normelor juridice și care funcționează printr-un aparat structurat și coerent ce permite exercitarea eficientă a funcțiilor sale. După o sugestivă remarcă din doctrină, dreptul apare, în această teorie, ca fiind „ambalajul formal al statului” (Chevallier, 1999, p. 7).

§3. Elementele statului

229. Sensul larg al noțiunii de „stat”, utilizat în special în dreptul internațional public, este acela de sumă a trei elemente: teritoriul, populația și puterea de stat. Această accepțiune interesează în mare măsură și dreptul constituțional, datorită relației de condiționare dintre puterea instituționalizată statală și celelalte două elemente – teritoriul și populația. În acest capitol vom analiza detaliat doar teritoriul, urmând ca pe parcursul capitolelor următoare să detaliem aspecte de drept constituțional legate de populație și de suveranitate.

3.1. Teritoriul

3.1.1. Definiția și elementele teritoriului

230. Teritoriul a mai fost denumit și „elementul material” al statului. El poate fi definit ca acel cadru spațial, geografic, în limitele căruia se exercită puterea instituționalizată statală. Suveranitatea teritorială reprezintă dreptul de a exercita, în limitele spațiale determinate, funcțiile

statale, fără niciun fel de ingerință din afară. Delimitarea teritorială se realizează prin reglementarea **frontierelor de stat**. Teritoriul include, la rândul său, mai multe **elemente**: solul, subsolul, spațiul aerian, apele interioare și marea teritorială.

231. Frontierele reprezintă acele linii reale sau imaginare trasate între diferite puncte ale globului, care stabilesc limitele teritoriului statal. În dreptul internațional public, frontiera reprezintă linia de demarcație a limitelor teritoriale în care statul își exercită suveranitatea.

Frontierele pot fi clasificate după mai multe criterii. După aliniamentul urmat, ele pot fi: naturale, artificiale sau geometrice, sau astronomice. Frontierele naturale sunt stabilite urmând o anumită formă de relief sau altă formă geografică (lanț de munți, râu, fluviu etc.). Frontierele geometrice sunt linii drepte trasate între anumite puncte prestabilite (de exemplu, frontiera între SUA și Mexic sau frontierele din Africa). Frontierele astronomice coincid cu meridianele și paralele globului (de exemplu, frontiera dintre Coreea de Nord și Coreea de Sud).

După criteriul componentelor teritoriale pe care se situează, frontierele pot fi: terestre, fluviale, maritime, aeriene.

Frontierele se stabilesc fie prin acorduri încheiate între statele vecine, fie prin tratatele de pace încheiate în urma unui conflict, fie prin hotărâri ale unor instanțe internaționale. Unele frontiere se stabilesc prin lege internă, cum ar fi limita mării teritoriale.

Regimul juridic al frontierei de stat este reglementat prin lege internă, în acord cu normele dreptului internațional. În România, acest regim juridic face obiectul O.U.G. nr. 105/2001 privind frontiera de stat a României. Potrivit art. 5 alin. (1) din ordonanță, regimul juridic al frontierei de stat cuprinde totalitatea normelor prevăzute de legislația internă care privesc frontiera de stat și desfășurarea diferitelor activități în zona de frontieră, în zona aeroporturilor și porturilor deschise traficului internațional.

Dintre problemele care fac obiectul de reglementare al regimului juridic al frontierei, menționăm:

- delimitarea și demarcarea frontierei de stat;
- delimitarea fâșiei de protecție și a zonei de frontieră;
- paza și supravegherea frontierei;
- controlul trecerii frontierei;

- accesul, circulația și alte activități în zona de frontieră;
- faptele care constituie încălcări ale regimului juridic al frontierei.

232. Solul este suprafața de uscat asupra căreia se exercită cea mai mare parte a activităților umane. De asemenea, solul reprezintă și punctul de reper în delimitarea altor elemente ale teritoriului: spațiul aerian, unele din apele interioare. **Solsolul** este stratul aflat imediat dedesubtul solului și al cărui regim juridic diferă de la un stat la altul, în special în ceea ce privește dreptul de proprietate asupra resurselor sale.

Spațiul acvatic al statului este alcătuit din apele interioare și din marea teritorială.

Apele interioare sunt apele râurilor, lacurilor, canalelor, apele porturilor, ale radelor și golfurilor maritime, aflate între frontierele unui stat.

Marea teritorială reprezintă fâșia de mare adiacentă litoralului, până la o anumită lățime în larg. Fiind supus suveranității exclusive a statului riveran, reglementarea regimului juridic al mării teritoriale este de competența statului riveran, aceasta făcându-se, însă, cu respectarea unor norme speciale de drept internațional. Regulile privind delimitarea mării teritoriale au făcut obiectul unor controverse atât în doctrina dreptului internațional, cât și în practica statelor, ajungându-se uneori chiar la conflicte între acestea. Convenția din 1982 privind dreptul mării a stabilit, în art. 3, că fiecare stat are dreptul să stabilească lățimea mării sale teritoriale până la o limită care să nu depășească 12 mile marine, măsurate de la liniile de bază determinate în acord cu Convenția.

Practica statelor dovedește însă existența unei relative incertitudini cu privire la lățimea mării teritoriale. Majoritatea statelor revendică astăzi o lățime a mării teritoriale între 3 și 12 mile marine.

Din punct de vedere juridic, marea teritorială este supusă suveranității statului riveran. Cu toate acestea, dreptul cutumiar internațional impune regula dreptului de trecere pașnică a navelor străine prin marea teritorială. Acest drept cuprinde dreptul de a naviga sau de a traversa marea teritorială în mod neîntrerupt și rapid, cu respectarea traseelor maritime stabilite. Statele riverane au dreptul să interzică trecerea prin marea lor teritorială a navelor care transportă anumite obiecte sau substanțe. De exemplu, România interzice accesul navelor care transportă sau au la bord arme nucleare, chimice sau alte arme de distrugere în masă.

Spațiul aerian este coloana de aer aflată deasupra solului și spațiului acvatic al unui stat, până la limita inferioară a spațiului cosmic. Fiecare stat are suveranitate deplină și exclusivă asupra spațiului aerian situat deasupra teritoriului său. Astfel, statul are puterea discreționară de a stabili regimul juridic al spațiului său aerian: reglementarea survolului acestui spațiu atât de către aeronavele naționale, cât și de către cele străine. Orice încălcare a acestor reglementări constituie o încălcare a suveranității statului și conferă acestuia dreptul de a riposta.

233. Alte elemente ale teritoriului, cu o mai mare importanță în dreptul internațional public, sunt: zona contiguă, zona economică exclusivă și platoul continental.

3.1.2. Caracteristicile teritoriului României

234. Potrivit art. 3 din Constituția din 1991, teritoriul României este **inalienabil**. Consacrarea constituțională a inalienabilității teritoriului se alătură principiilor din dreptul internațional al integrității teritoriale, al interzicerii folosirii forței și amenințării cu forța, precum și al neamestecului în treburile interne ale altor state. Inalienabilitatea teritoriului semnifică interdicția oricărei înstrăinări a acestuia sau a unei părți a acestuia către un alt stat, prin orice mijloc și în mod special prin acte de drept privat (Balan, 2015, p. 27).

235. Articolul 1 alin. (1) din Constituție consacră, între altele, și caracterul indivizibil al statului. Acest caracter, prin conotația sa spațială, trimite la **indivizibilitatea** teritoriului statului. Aceasta înseamnă că, prin Constituție, se interzice orice măsură ce ar avea ca efect desprinderea unei părți din teritoriul statului ca regiune autonomă sau independentă. De asemenea, indivizibilitatea teritoriului este strâns legată de structura unitară a statului român, consacrată tot de art. 1 alin. (1) din Constituție.

236. O altă caracteristică juridică a teritoriului identificată în literatura juridică este **egalitatea**, în sensul că nu trebuie să existe privilegii în formarea unor anumite regiuni sau zone ale teritoriului (Muraru & Tănăsescu, 2006, vol. II, p. 66).